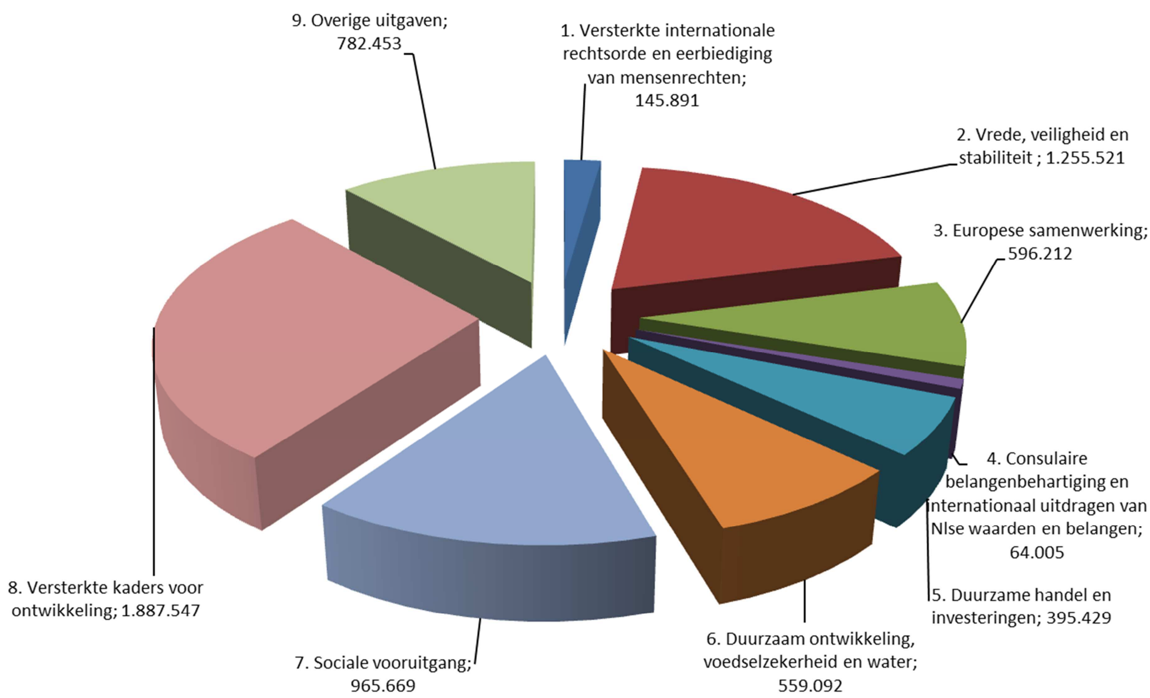
Homogene Groep Internationale Samenwerking
Jaarverslag 2015

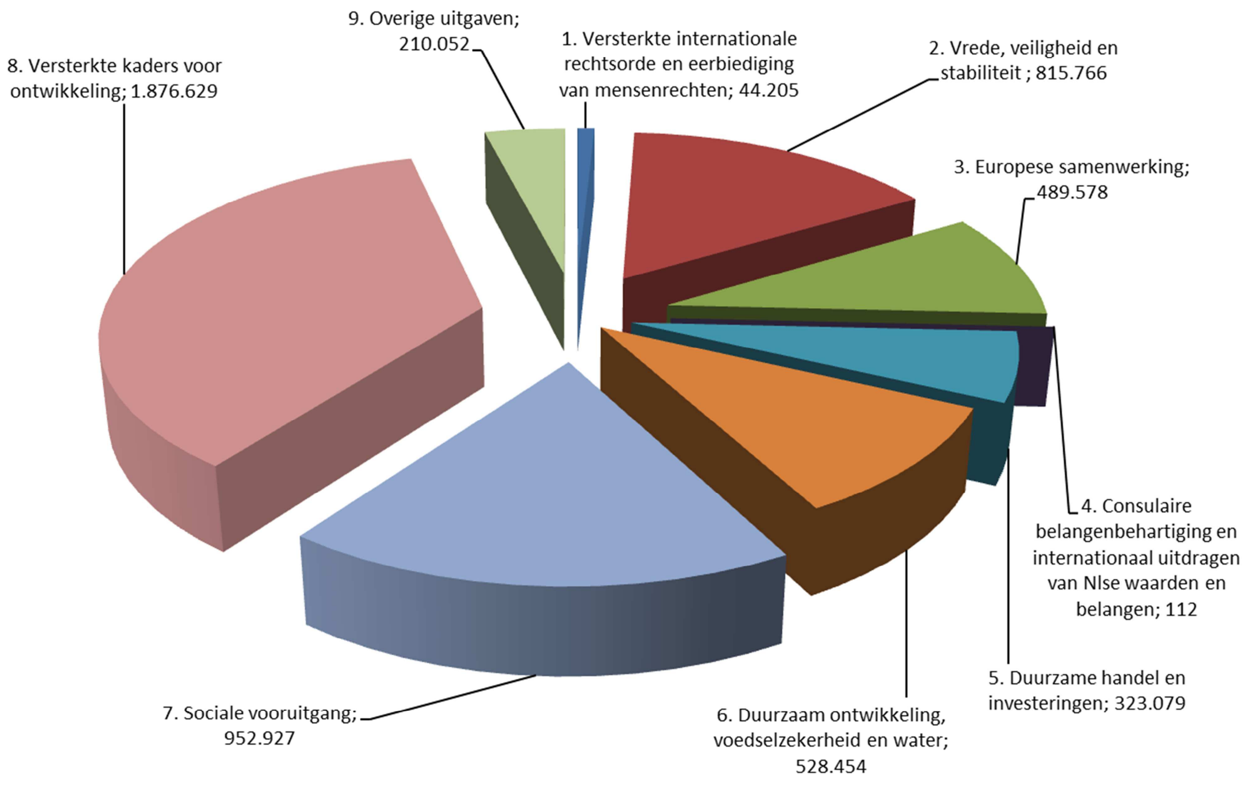
1. HGIS-uitgaven 2015 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

Begroting en realisaties 2015 naar beleidsthema	Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten	144.266	1.625	145.891
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit	948.643	306.878	1.255.521
3. Europese samenwerking	606.627	-10.415	596.212
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen	58.236	5.769	64.005
5. Duurzame handel en investeringen	523.707	-128.278	395.429
6. Duurzaam ontwikkeling, voedselzekerheid en water	593.405	-34.313	559.092
7. Sociale vooruitgang	1.007.763	-42.094	965.669
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling	631.853	1.255.694	1.887.547
9. Overige uitgaven	834.772	-52.341	782.453
Totaal	**5.349.272**	**1.302.525**	**6.651.819**

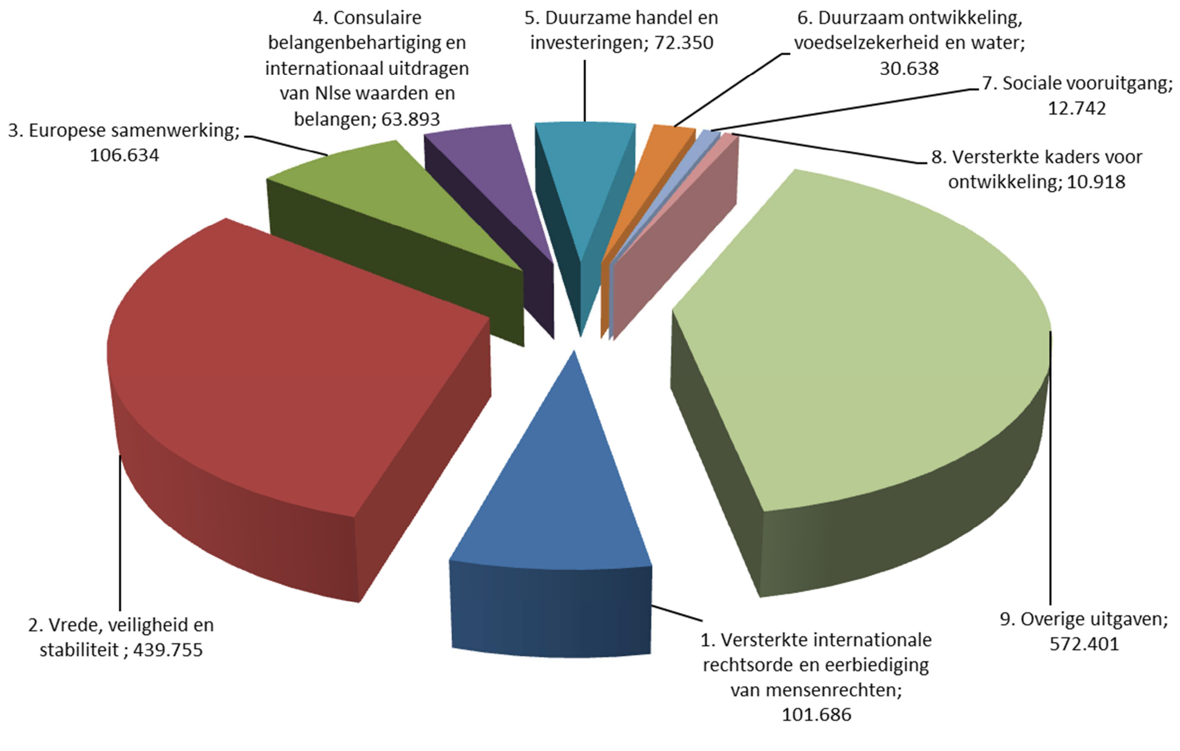
2. ODA-uitgaven 2015 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

ODA-uitgaven naar beleidsthema	Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten	41.136	3.069	44.205
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit	480.172	335.594	815.766
3. Europese samenwerking	504.467	-14.889	489.578
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen	136	-24	112
5. Duurzame handel en investeringen	267.976	55.103	323.079
6. Duurzaam ontwikkeling, voedselzekerheid en water	567.182	-38.728	528.454
7. Sociale vooruitgang	998.479	-45.552	952.927
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling	617.621	1.259.008	1.876.629
9. Overige uitgaven	226.925	-16.873	210.052
Totaal	**3.704.094**	**1.536.708**	**5.240.802**

3. Non-ODA uitgaven 2015 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

Non-ODA-uitgaven naar beleidsthema	Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten	103.130	-1.444	101.686
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit	468.471	-28.716	439.755
3. Europese samenwerking	102.160	4.474	106.634
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen	58.100	5.793	63.893
5. Duurzame handel en investeringen	255.731	-183.381	72.350
6. Duurzaam ontwikkeling, voedselzekerheid en water	26.223	4.415	30.638
7. Sociale vooruitgang	9.284	3.458	12.742
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling	14.232	-3.314	10.918
9. Overige uitgaven	607.847	-35.468	572.401
Totaal	**1.645.178**	**-234.183**	**1.411.017**

Inhoudsopgave

HGIS-jaarverslag 2015

1. Leeswijzer 6
2. Beleidsverslag 7
3. HGIS Toelichting per beleidsthema 9
Bijlage 1a. De HGIS-uitgaven 2015 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000) 28
Bijlage 1b. HGIS-ontvangsten 2015 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000) 34
Bijlage 2. De ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000) 35
Bijlage 3. ODA-prestatie 2015 (bedragen x EUR 1000) 37
Bijlage 4. ODA-uitgaven 2015 in hulprelatie- overgangsrelatie- en exitlanden 38
Bijlage 5. Non-ODA uitgaven 2015 per beleidsthema (bedragen x EUR 1000) 42
Bijlage 6: Internationale klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2015 44

1. Leeswijzer

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) is een budgettaire constructie binnen de Rijksbegroting. Internationale samenwerking is de combinatie van alle activiteiten van de Rijksoverheid die betrekking hebben op het buitenland. Het betreft samenwerking met de EU, overige ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden. De uitgaven aan deze activiteiten staat op de begrotingen van een aantal departementen. De HGIS bundelt de uitgaven van de verschillende departementen op het gebied van internationale samenwerking en illustreert zo de onderlinge samenhang. De HGIS is een belangrijk instrument bij de realisatie van een geïntegreerd en coherent buitenlands beleid.

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar deze begroting spreekt over 'Nederland' of 'Nederlands' wordt daarmee bedoeld: '(van) het Koninkrijk der Nederlanden', tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

De budgetten in de HGIS-nota 2015 zijn gebaseerd op de Miljoenennota 2015 zoals die door het kabinet op Prinsjesdag 2014 is gepresenteerd. Op basis van de begrotingssystematiek spiegelt het HGIS-jaarverslag 2015 in principe de HGIS-nota voor 2015.

Het HGIS-jaarverslag 2015 gaat beknopt in op de activiteiten en de resultaten die in 2015 met de HGIS-middelen zijn gerealiseerd. Per beleidsthema wordt vervolgens een financieel overzicht opgenomen waarin de mutaties die betrekking hebben op het beleidsthema zijn weergegeven. Voor de artikelen zijn verschillen in de realisatie (kolom mutaties) ten opzichte van de vastgestelde ontwerpbegroting vanaf 10% op artikelonderdeel niveau toegelicht, met een ondergrens van EUR 2 miljoen. Het verslag is ontleend aan de jaarverslagen van de verschillende ministeries en geeft een overzicht in vogelvlucht. Meer gedetailleerde informatie is terug te vinden in de afzonderlijke jaarverslagen, in het bijzonder van Buitenlandse Zaken, Defensie en van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

De tabellen van het HGIS jaarverslag bevatten per jaar een overzicht van de totale uitgaven. Daarbij wordt ook aangegeven hoeveel hiervan kwalificeert als ODA (*Official Development Assistance*). Op deze wijze wordt inzichtelijk hoeveel de totale ODA uitgaven zijn en bij welke departementen deze uitgaven zijn ondergebracht. Het merendeel hiervan is opgenomen op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Het verslag wordt afgesloten met een aantal bijlagen. Hierin zijn de totalen per begrotingshoofdstuk verwerkt, een uitsplitsing in ODA en non-ODA HGIS uitgaven, de ODA-prestatie over het jaar 2015, een overzicht van de ODA uitgaven in hulprelatie-overgangsrelatie- en exitlanden en een overzicht van de publieke klimaatuitgaven in 2015 voor ontwikkelingslanden.

2. Beleidsverslag

Dat de internationale ontwikkelingen moeilijk te voorspellen zijn, is in 2015 eens te meer bewezen. De grote migratiestromen en de verdere opmars van gewelddadig extremisme lieten de noodzaak zien van een realistisch buitenlandbeleid waarbij flexibel gereageerd kan worden op complexe ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen vereisten ook nauwe samenwerking met onze Europese partners en Atlantische bondgenoten, maar tevens het aangaan van nieuwe coalities, met soms nieuwe partners zoals niet-statelijke actoren. De interne veiligheid van Nederland is sterk verbonden met wat er in de wereld om ons heen gebeurt: de dreiging van terrorisme is grenzeloos en de impact op Nederland van de migratiecrisis is groot. Daarom hecht Nederland aan internationale samenwerking en een sterk buitenlandsbeleid.

De migratiecrisis heeft in 2015 een groot deel van de buitenlandpolitieke en Europese agenda's bepaald. Door oorlog, repressie en armoede besluiten mensen in groten getale te vertrekken en een betere toekomst voor hen en hun kinderen elders te zoeken. De onderliggende oorzaken van het migratieprobleem kunnen alleen in nauwe Europese samenwerking en in partnerschap met derde landen worden opgelost. Met de landen van de Westelijke Balkan, Turkije, Libanon en Jordanië zijn in oktober 2015 afspraken gemaakt, waaronder ten aanzien van verbetering van opvangcapaciteiten, opvang in de regio en humanitaire hulp. Nederland heeft ook bilateraal bijgedragen aan humanitaire hulp voor deze regio. Met Turkije werd in november 2015 tijdens een top een gezamenlijk actieplan opgesteld. De afspraken bieden een goed raamwerk om in nauwe samenwerking met genoemde landen de migratiecrisis aan te pakken.

Het jaar 2015 kende op het gebied van terroristische aanslagen vele dieptepunten. De wereld werd opgeschrikt door vreselijke aanslagen in onder andere Frankrijk, Turkije, Libanon, Tunesië, Egypte, Irak en Syrië.

Het kabinet heeft in 2015 de hoogste prioriteit gegeven aan de navolging van de ramp met de MH17 op 17 juli 2014. Er werden belangrijke stappen gezet op de drie sporen: de repatriëring van de stoffelijke resten en persoonlijke bezittingen, het onderzoek naar de toedracht van de ramp, en het strafrechtelijk onderzoek naar het neerhalen van de MH17. Het strafrechtelijke onderzoek van het Openbaar Ministerie, waarin het samenwerkt in het Joint Investigation Team (JIT), is in 2015 voortgezet en duurt nog voort. Het kabinet heeft zich in 2015 ook nadrukkelijk ingezet om de vervolging en een effectieve berechting van potentiele verdachten van de ramp met vlucht MH17 mogelijk te maken.

Het jaar 2015 was er een van uitersten. Enerzijds zette de vluchtelingen- en migratiecrisis de internationale en humanitaire gemeenschap zwaar onder druk. Meer dan 20 miljoen mensen gingen op de vlucht. Ruim de helft daarvan kwam uit Syrië, Afghanistan of Somalië. Meer dan anderhalf miljoen van hen vluchtten naar Europa. Onder hen waren er ruim 58.000 die asiel aanvroegen in Nederland.

Op het gebied van armoedebestrijding werden in 2015 belangrijke doelstellingen behaald. In oktober voorspelde de Wereldbank dat het aantal mensen dat leeft in extreme armoede in 2015 zal zijn gedaald tot onder de 9,6%. In 1990 was dat nog 37,1%. Ontwikkelingssamenwerking blijft echter nodig, gezien het feit dat in 2015 nog steeds ruim 700 miljoen mensen onder de extreme armoedegrens leefden van minder dan USD 1,90 per dag. Nederland besteedde in 2015 0,75% van zijn BNP aan ontwikkelingssamenwerking.

Niet onbelangrijk was verdere afname van de groei van de wereldeconomie - de laagste groei sinds 2009. De lage groei was vooral te wijten aan de terugval in opkomende economieën, Rusland, Brazilië en vooral China. Maar ook politieke spanningen rond Oekraïne, het Midden-Oosten en Noord-Afrika

hadden hierin een aandeel. Europa en de VS waren een positieve uitzondering op de situatie van markten met een dalende groei. Daar was sprake van economisch herstel. De lage groei van de wereldhandel had een beperkt effect op de Nederlandse uitvoer. De Nederlandse economie groeide in 2015 met 2,0% en kwam met dit percentage voor het eerst boven het niveau van 2008.

Met de gecombineerde agenda voor hulp, handel en investeringen zijn inspanningen op het gebied van inclusieve groei en ontwikkeling ondergebracht in één beleidsagenda. En terecht, want de uitdagingen van nu vragen om een geïntegreerde en coherente aanpak. Uitsluiting en een gebrek aan kansen en economisch perspectief liggen vaak ten grondslag aan migratie, instabiliteit en conflict. Handelsbevordering gecombineerd met capaciteitsversterking, of investeringen met extra aandacht voor uitgesloten of kwetsbare groepen zoals LHBTI's, jongeren, minderheden en vrouwen leiden tot inclusieve groei die ten gunste komt van de gehele bevolking, *leaving no one behind*. Hiermee wordt gewerkt aan een duurzaam toekomstperspectief voor onder andere jongeren in lage- en middeninkomenslanden. Dit leidt op termijn tot meer stabiliteit, minder migratie en meer veiligheid.

3. HGIS Toelichting per beleidsthema

Beleidsthema 1
Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van de mensenrechten

Nederland streefde ook in 2015 weer actief naar een effectief multilateraal stelsel en een internationale gemeenschap die gebaseerd is op respect voor het internationaal recht. Tijdens de onderhandelingen over de resolutie over revitalisatie van de Algemene Vergadering heeft Nederland zich ervoor ingezet dat kandidaten voor de positie van VN secretaris-generaal de gelegenheid krijgen zich te presenteren. Het Koninkrijk der Nederlanden voerde ook in 2015 wereldwijd campagne voor een niet-permanente zetel in de VN-veiligheidsraad voor de periode 2017-2018. De verkiezingen zullen medio 2016 in New York plaatsvinden.

In een snel veranderende internationale context is de bescherming en bevordering van de universele mensenrechten eens te meer van essentieel belang. Voor de Nederlandse inzet op dit gebied in 2015 is de beleidsnota leidend geweest. Het is voor Nederland van groot belang dat de EU de komende jaren nog sterker en eensgezinder wordt in het uitdragen van het mensenrechtenbeleid. Een belangrijk onderdeel hiervan is het in juli aangenomen EU-Actieplan Mensenrechten en Democratie. Nederland heeft bij de totstandkoming daarvan sterk en succesvol ingezet op actiepunten ten aanzien de Nederlandse mensenrechtenprioriteiten (o.a. LHBTI en godsdienstvrijheid).

In 2015 heeft Nederland bijgedragen aan het versterken van de effectiviteit van VN-vredesoperaties door de organisatie van een regionale Europese conferentie over VN Vredesmissies. Daarnaast heeft premier Rutte, tijdens een Leaders' Summit on Peacekeeping, een aantal toezeggingen gedaan over het thema *Protection of Civilians* (PoC), onder meer om een nieuwe trainingsmodule op het dat thema te ontwikkelen voor peacekeepers en civiele staf en samen met partners in 2016 een conferentie te organiseren in het teken van PoC.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	57.831	5.686	-1.894	-316	55.937	5.370
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	53.870	35.250	7.541	3.555	61.411	38.805
VenJ	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	200	-170	-170	30	30
	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	523	0	9	0	532	0
	91.01 Europol en Eurojust	31.479	0	-3.733	0	27.746	0
	91.01 WIPO	363	0	-128	0	235	0
	Totaal	144.266	41.136	1.625	3.069	145.891	44.205

Financiële toelichting

BZ:

- De uitgaven voor bescherming en bevordering van mensenrechten (artikel 01.02) zijn gestegen. Deze stijging wordt veroorzaakt doordat het Mensenrechtenfonds is verhoogd om een additionele inzet mogelijk te maken op het gebied van gelijke rechten voor vrouwen en LHBTI (lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender en interseksen), vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, mensenrechten en bedrijfsleven, doodstraf en bescherming van mensenrechtenverdedigers. Tevens zijn de uitgaven voor de mensenrechtenprogramma's toegenomen als gevolg van de motie Van Laar (begrotingsbehandeling BHOS 2015). In deze motie is opgenomen dat, binnen het thema SRGR, EUR 3 miljoen beschikbaar dient te worden gesteld ter bestrijding van kinderprostitutie.

VenJ:

- De lagere realisatie van het budget voor huisvesting Europol en Eurojust (artikel 91.01) werd veroorzaakt doordat een deel van de geplande uitgaven voor de bouw van Eurojust zijn doorgeschoven naar 2016.

Beleidsthema 2
Vrede, veiligheid en stabiliteit

Ook in 2015 heeft de opstelling van Rusland, dat volhardt in de illegale annexatie van de Krim en het destabiliserende optreden in Oost-Oekraïne, geleid tot zorg over instabiliteit aan de oostkant van Europa. Nederland heeft de in 2014 ingezette respons op deze ontwikkelingen in 2015 voortgezet. Om beter in te kunnen spelen op de toegenomen instabiliteit in de regio, heeft Nederland in 2015 besloten diplomaten te stationeren in Wit-Rusland en Moldavië. Nederland heeft zich in relatie tot Rusland gericht op een combinatie van sancties en andere vormen van druk met een blijvende inzet op dialoog, zoals uiteengezet in een brief aan de Kamer. De geweldsintensiteit van het conflict in Oekraïne is in de loop van 2015 afgenomen nadat er in februari in Minsk afspraken zijn gemaakt om een duurzame oplossing van het conflict te bewerkstelligen. Met name Rusland en de door Rusland gesteunde separatisten hebben echter onvoldoende bijgedragen aan de implementatie van deze Minsk-akkoorden, waardoor de situatie nog steeds fragiel is. De Europese Unie heeft om die reden eind 2015 besloten de sancties tegen Rusland met zes maanden te verlengen.

In de zuidelijke ring van instabiliteit rond Europa bleef de politieke en veiligheidssituatie in diverse landen in 2015 onverminderd slecht. Met het Matra-zuid programma zette Nederland de ondersteuning van transitie in landen in de Arabische regio in 2015 voort. Daarbij werd ingezet op democratisering, versterking van de rechtsstaat en bevordering van werkgelegenheid. Daarnaast werd ingezet op de-escalatie en terugkeer van stabiliteit in Syrië. In dat kader steunde Nederland voortgang van het politiek proces, onder meer door bijdragen van de Nederlandse Speciaal Gezant Syrië, detachering van een Nederlandse expert in het team van VN-gezant De Mistura en het faciliteren van zogenaamde Track II-bijeenkomsten. Het afgelopen jaar zijn er voorzichtig positieve stappen gezet in het politieke proces, waaronder oprichting van een Internationale Contactgroep voor Syrië, hetgeen steeds door Nederland bepleit is. Naast politieke steun heeft Nederland in 2015 de steun aan zowel civiele als gewapende gematigde partijen binnen Syrië voortgezet en uitgebreid, om te voorkomen dat hun stem en positie verloren gaan ten koste van het Assad-regime enerzijds en extremistische partijen anderzijds.

Strijd tegen ISIS

Nederland maakt deel uit van de internationale coalitie van landen die, onder leiding van de Verenigde Staten, gezamenlijk de strijd tegen ISIS hebben aangebonden. Deze strijd maakt deel uit van onze inzet om te komen tot inclusiviteit en stabiliteit in Irak, een politieke oplossing voor Syrië en het inperken van *spill-over* effecten.

ISIS wordt langs verschillende sporen bestreden:

1) *Militair:* de luchtcampagne tegen ISIS in Syrië en Irak en het trainen van Iraakse strijdkrachten en Koerdische Peshmerga; Nederland levert met vier F-16's en 130 militaire trainers een bijdrage.
2) *Foreign Terrorist Fighters:* Nederland levert op internationaal en nationaal niveau een bijdrage aan dit spoor, met aandacht voor preventie, opsporing, vervolging en re-integratie.
3) *Financieringsstromen:* Nederland levert een bijdrage aan de coalitie inspanning om de financiele stromen van ISIS in kaart te brengen en tegen te gaan met het bestaande internationale instrumentarium.
4) *Delegitimeren ISIS:* Nederland levert in coalitieverband een bijdrage aan het creëren van een gezamenlijk tegengeluid om het draagvlak voor ISIS weg te nemen.
5) *Stabilisatie*: Nederland neemt deel aan de coalitiewerkgroep ten behoeve van het herstel in bevrijde gebieden, o.a. op het gebied van ontmijning.
6) *Humanitaire hulp:* Nederland levert in het kader van humanitaire hulp een bijdrage ten behoeve van Syrische vluchtelingen.

Nederland heeft ook het afgelopen jaar bijgedragen aan versterking van het externe optreden van de Europese Unie op het gebied van veiligheidsbeleid. Belangrijke momenten hiervoor vormden de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie van 18 mei en de Europese Raad van 25 en 26 juni. Tijdens deze bijeenkomsten was de blik gericht op doorontwikkeling van de EU als mondiale actor op het bredere buitenlands- en veiligheidsterrein.

Met 20 miljoen vluchtelingen en ruim 58 000 asielaanvragen in Nederland eiste de vluchtelingen- en migratiecrisis een flexibele inzet van het kabinet, onder meer vanwege de sterk oplopende kosten voor asielopvang in 2015. De kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers in Nederland worden toegerekend aan *Official Development Assistance* (ODA), impliceerden een verschuiving van middelen van ontwikkelingshulp naar opvang van asielzoekers in Nederland. Tegelijkertijd wordt meer dan 90% van alle vluchtelingen opgevangen in de regio waar zij vandaan komen, waaronder in Jordanië, Libanon en Turkije. In 2015 verhoogde het kabinet daarom eenmalig het reguliere noodhulpbudget met EUR 110 miljoen voor extra hulp aan Syrië en opvang in de buurlanden. Ook zijn in 2015 meer middelen uit het in 2014 opgerichte *Relief Fund* ingezet dan in eerste instantie geraamd.

Global Conference on Cyber Space

Op 16 en 17 april 2015 verwelkomde Nederland ruim 1500 vertegenwoordigers van overheden, bedrijven en civil society, waaronder ruim 100 ministers en CEO's, om te spreken over internationale samenwerking op het gebied van cyber.

Doel van de conferentie was om de Nederlandse visie dat het internet vrij, open en veilig moet zijn internationaal te verankeren om zo het potentieel van het internet voor economische en sociale groei optimaal te benutten en evenzeer de nieuwe dreigingen die het internet oplevert, aan te pakken. Nederland is groot pleitbezorger van internationale samenwerking op dit gebied en zet sterk in op een beleid dat oog heeft voor zowel digitale rechten, cyber security en economische groei. Het internet is bovendien geen zaak van overheden alleen, maar vraagt om samenwerking tussen overheden, bedrijven, civil society en de technische gemeenschap.

Nederland heeft, als digitale mainport voor Europa en een grote IT-industrie, grote politieke en economische belangen bij een de verdere ontwikkeling van cyber space. Met de conferentie heeft Nederland zijn positieve in de voorhoede van internationale samenwerking op het gebied van cyber versterkt.

De conferentie was een platform voor uitwisseling van ideeën en concrete samenwerking op het gebied van cyber security, cyber crime, digitale rechten en internationale vrede en veiligheid.

Een concreet resultaat was de oprichting van het Global Forum on Cyber Expertise (GFCE) waarin 45 landen en grote bedrijven samen gaan werken om ervoor te zorgen dat landen die de visie van vrij, open en veilig internet te omarmen, daar in praktische zin ook toe in staat worden gesteld. Het GFCE gaat ervoor zorgen dat landen in staat zijn hun netwerken te beveiligen, dat ze goede wetten tegen cyber crime en voor data protectie hebben en nationale cyber security strategieën. Zo investeert Nederland niet alleen in de veiligheid van partnerlanden, maar ook in de veiligheid van Nederland zelf.

Daarnaast heeft Nederland met de conferentie de agenda voor de komende twee jaar op het gebied van cyber neergezet.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	18.468	0	4.114	0	22.582	0
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	6.800	0	2.093	0	8.893	0
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	12.794	3.252	-121	-11	12.673	3.241
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	194.620	66.444	-14.855	-3.996	179.765	62.448
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	18.940	8.322	2.640	-288	21.580	8.034
IenM	26.01 Bijdrage infrafonds	0	0	0	0	0	0
BH&OS	04.01 Humanitaire hulp	205.017	204.000	116.361	114.522	321.378	318.522
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	189.554	189.554	12.850	12.850	202.404	202.404
	04.04 Noodhulpfonds	0	0	212.605	212.605	212.605	212.605
VenJ	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	8.600	-88	-88	8.512	8.512
	36. 02.58 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	500	0	-20	0	480	0
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties/ verdeelartikel BIV	293.350	0	-28.701	0	264.649	0
	08.02.33 Ondersteuning operationele eenheden	0	0	0	0	0	0
	Totaal	948.643	480.172	306.878	335.594	1.255.521	815.766

Financiële toelichting

BZ:

- De stijging van de uitgaven voor goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid (artikel 02.01) wordt met name veroorzaakt doordat het budget voor het veiligheidsfonds en het programma ondersteuning buitenlands beleid is verhoogd om hiermee in te zetten op ondersteuning in conflictsituaties (m.n. in Irak en Syrië) en op het terrein van contraterrorisme en cybersecurity. Hier staat een daling van de uitgaven voor de NAVO (-nieuwbouw) tegenover omdat op basis van de voortgang bij de nieuwbouw dit jaar een lagere bijdrage nodig is. Een deel van de voorziene uitgaven voor 2015 wordt doorgeschoven naar 2016.

- De uitgaven voor Global Conference on CyberSpace (artikel 02.02) is verhoogd doordat een deel van de voorziene uitgaven voor 2014 zijn gerealiseerd in 2015, het jaar waarin de conferentie is gehouden.

- De stijging van de uitgaven ter bevordering van transitie in prioritaire gebieden (artikel 02.05) wordt hoofdzakelijk veroorzaakt als gevolg van de additionele inzet ten aanzien van hervormingen in zes Arabische transitielanden op het gebied van goed bestuur en duurzame en inclusieve groei.

BH&OS:

- De stijging van de uitgaven voor humanitaire hulp (artikel 04.01) worden met name veroorzaakt door de verhoging van het reguliere noodhulpbudget met EUR 110 miljoen voor hulp aan vluchtelingen in de Syrië-regio. Daarnaast zijn de uitgaven toegenomen als gevolg van de inzet voor de vluchtelingencrisis in Griekenland (Special Mediteranean Initative/UNHCR), de bijdrage aan Nederlandse laborantenteams bij de ebolacrisis en door geven van noodhulp aan Dominica (inzet van het marineschip Zs. Ms. Pelikaan en een helikopter).

- De toename van de uitgaven voor het noodhulpfonds (artikel 04.04; *Relief Fund*) is het gevolg van het besluit van het kabinet om met het oog op de vele internationale crises in 2014 EUR 570 miljoen extra beschikbaar te stellen voor een noodhulpfonds. Dit fonds is flexibel inzetbaar gedurende de kabinetsperiode (t/m 2017). Voor 2015 is hiervoor een bedrag van EUR 213 miljoen uitgegeven.

Defensie:

- De mutatie op het beleidsartikel crisisbeheersingsoperaties/verdeelartikel BIV (artikel 01.01.01) kent een aantal oorzaken:
    1. Begin 2015 is het budget opgehoogd als gevolg van de toekenning van de eindejaarsmarge over 2014.
    2. Verder is het budget verhoogd met EUR 100 miljoen zoals via de nota van wijziging is opgenomen vanwege de Nederlandse bijdrage aan de strijd tegen ISIS (Kamerstuk 34 000 X, nr. 41).
    3. Ten slotte kent het budget onderuitputting vanwege een gewijzigde fasering van munitieverrekeningen van de Strijd tegen ISIS, het vertraagd tot betaling komen van havenbezoeken in de operatie Atalanta en een lagere realisatie van de Navo-missie Resolute Support vanwege een kleinere logistieke footprint door intensieve samenwerking met Duitsland.
- Naast bovenstaande incidentele mutaties zijn er een tweetal standaard mutaties die elk jaar plaatsvinden ten aanzien van de Defensie, BZ en BH&OS onderdelen van het BIV:
    4. Na interdepartementale besluitvorming vanuit dit beleidsartikel budget herverdeeld naar een aantal andere artikelen van de defensiebegroting. Het gaat hierbij om activiteiten ten behoeve van training en capaciteitsopbouw, civiel-militaire capaciteiten, luchttransport ten behoeve van missies en operaties, de uitzendbare KMar-pool en nazorg.
    5. Daarnaast is er budget overgeheveld naar de begrotingen van Buitenlandse Zaken en BH&OS. Van dit bedrag worden activiteiten gefinancierd op het terrein van veiligheidssectorhervorming, beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dat noodzakelijk is, rechtstaatontwikkeling en capaciteitsopbouw.

    Een uitgebreide toelichting waarbij ook de diverse missies zijn benoemd, is opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van Defensie.

Beleidsthema 3
Europese samenwerking

In 2015 heeft Nederland zich conform het regeerakkoord ingezet op een krachtige hervormingsagenda met aandacht voor focus, balans en legitimiteit, maar ook voor *Better Governance*. Ook heeft de EU mede door Nederlandse inzet voor een ambitieus en toekomstgericht energie- en klimaatbeleid een voortrekkersrol gespeeld, die heeft geresulteerd in een ambitieus klimaatakkoord op de mondiale COP21-klimaatconferentie in Parijs in december. Met steun van Nederland heeft de Europese Raad van maart 2015 daarnaast overeenstemming bereikt over de ontwikkeling van een Europese Energie Unie.

De EU is, mede naar aanleiding van ontwikkelingen in Hongarije en daarna ook in Polen, steeds nadrukkelijker gaan spreken over rechtsstatelijke ontwikkelingen. Zoals bekend heeft Nederland steeds gepleit voor de mogelijkheid dat een Lidstaat binnen de EU aangesproken kan worden op zaken op het terrein van de '*Rule of Law*'.

Verder ontvouwde de migratie, met name als gevolg van de zich voortslepende crises in het Midden Oosten, zich tot een onvoorziene uitdaging voor de EU en nam een prominente plek in op de Europese agenda. In 2015 heeft de Commissie verschillende migratiepakketten uitgebracht en zijn stappen gezet, onder andere op het gebied van relocatie van vluchtelingen over EU-lidstaten, het opzetten van hot spots, een maritieme missie in de Middellandse Zee en afspraken met Turkije en Afrikaanse landen voor een gezamenlijke oplossing van de migratiecrisis. Met betrekking tot dit thema zijn extra inspanningen verricht ten behoeve van beleidsontwikkeling, positiebepaling en adequate interdepartementale afstemming.

Ook let Nederland scherp op de toegevoegde waarde van de internationale samenwerkingsverbanden waar Nederland deel van uitmaakt. Voor de Benelux Unie geldt dat, mede op verzoek van de Kamer, in 2015 goede stappen zijn gezet om meer focus aan te brengen op economische groei en banen, het vervullen van een voortrekkersrol in de Europese interne markt en gezamenlijk extern beleid. Ook is het Benelux parlement gemoderniseerd. Met deze meer resultaatgerichte en strategische aanpak heeft de Benelux nieuw elan gevonden.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	174.600	174.600	-14.889	-14.889	159.711	159.711
	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	10.100	0	-352	0	9.748	0
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	16.327	0	4.826	0	21.153	0
Toerek.	EU-begroting	405.600	329.867	0	0	405.600	329.867
	Totaal	606.627	504.467	-10.415	-14.889	596.212	489.578

Financiële toelichting

BZ:
Het budget voor de versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28 (artikel 03.04) is gestegen omdat bepaalde uitgaven voor het EU-Voorzitterschap in 2015 betaald zijn die oorspronkelijk voorzien waren voor 2016. De totale uitgaven zullen binnen de vastgestelde begroting blijven.

Beleidsthema 4
Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen

In 2015 werd er meermaals een beroep gedaan op bijstand door Nederlanders in het buitenland in een noodsituatie. Tijdens de aardbeving in Nepal faciliteerde Nederland de repatriëring van zo veel mogelijk Nederlanders uit het gebied en informeerde verontruste familieleden en vrienden over de situatie. Ook in Jemen, waar dit jaar de veiligheidssituatie verder verslechterde, spande het ministerie zich in om Nederlanders te faciliteren bij vertrek.

Aan het begin van het jaar ging het vernieuwde gedetineerdenbeleid in, waarin gekozen werd voor een meer gedifferentieerde benadering, waarbij gekeken wordt naar de detentie-omstandigheden van de Nederlandse gedetineerden.

Dit jaar werden investeringen in de online dienstverlening doorgezet. Het 24/7 contactcenter heeft de eerstelijns telefonische dienstverlening van alle ambassades en consulaten overgenomen. De reisadvies-app is vernieuwd, en zal nu ook een noodknop bevatten waarmee in een keer contact kan worden opgenomen met het contactcenter.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	10.545	0	4.428	0	14.973	0
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	5.319	0	762	0	6.081	0
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	6.927	0	507	0	7.434	0
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	20.899	136	-1.848	-24	19.051	112
	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	9.530	0	1.093	0	10.623	0
OCW	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	450	0	0	0	450	0
	14.71 Cultuur; subsidies	4.566	0	827	0	5.393	0
	Totaal	58.236	136	5.769	-24	64.005	112

Financiële toelichting

BZ:

- De uitgaven voor consulaire dienstverlening aan Nederlanders in het buitenland (artikel 04.01) zijn toegenomen omdat investeringen zijn gedaan voor informatiesystemen voor Nederlanders in het buitenland (zoals voor het 24/7-call center, de reis-app voor reisadviezen en het wereldwijd vervangen van aanvraagstations voor paspoorten). Daarnaast stegen de uitgaven voor de inkoop van reisdocumenten omdat het aantal aanvragen toe is genomen.

Beleidsthema 5
Duurzame handel en investeringen

Het maken van afspraken over meer duurzame vrijhandel biedt kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. Wat de totstandkoming van bilaterale handelsakkoorden betreft, ging de meeste aandacht in 2015 uit naar TTIP. Het kabinet onderzocht niet alleen de impact van TTIP op lage-inkomenslanden maar bevorderde ook de publieke dialoog over de zorgen die er leven rond dit verdrag.

Naast TTIP vroegen andere bilaterale handels- en investeringsverdragen aandacht. Het handelsakkoord met Vietnam kwam in de afrondende fase. Onderhandelingen met Japan en de Verenigde Staten (TTIP) zijn gaande. Met China en Myanmar wordt momenteel onderhandeld over een specifiek investeringsakkoord. Ook heeft Nederland ernaar gestreefd dat bij de totstandkoming van het onderhandelingsmandaat voor het EU-handelsverdrag met Canada (*Comprehensive Economic and Trade Agreement; CETA*) recht zou worden gedaan aan de maatschappelijke ontwikkelingen met betrekking tot handelsverdragen.

Economische dienstverlening draagt bij aan het succes van het bedrijfsleven. In 2015 is een start gemaakt met de hervorming van die dienstverlening, zowel wat betreft het financieringsinstrumentarium, als de communicatie over dit instrumentarium. Dat betrof onder andere de nieuwe faciliteit van het Dutch *Trade and Investment Fund* (DTIF). Het DTIF gaat financieringen verstrekken voor directe investeringen en export per 1 juli 2016. De economische dienstverlening richtte zich in 2015 opnieuw op de internationalisering van het MKB. Met een gerichte MKB-campagne – in nauwe samenwerking met Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), posten en andere partners – zijn de verschillende instrumenten die beschikbaar zijn voor het MKB, beter over het voetlicht gebracht.

In 2015 zijn 25 uitgaande missies op kabinetsniveau uitgevoerd waarvan 6 onder leiding van de minister van BHOS. De thema's binnen de verschillende topsectoren, maar ook de verbindende thema's tussen topsectoren (cross-overs) brachten focus aan.

Niet alleen Nederlandse export draagt bij aan het verdienvermogen van Nederland. Dat is niet minder het geval voor buitenlandse bedrijven die zich in Nederland vestigen. Het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA), dat onder gezamenlijke beleidsverantwoordelijkheid van de ministeries van BZ en EZ valt, houdt zich bezig met het aantrekken van investeerders. In 2015 zijn er 207 nieuwe projecten binnengekomen, goed voor EUR 1,76 miljard aan investeringen en 7779 banen.

In zijn relaties met lage- en middeninkomenslanden zette Nederland in 2015 in op de ontwikkeling van een sterke private sector. In samenwerking met betrokken overheden en private partijen werd de markttoegang vergroot, werden economische instituties en actoren versterkt, en de financiële- en fysieke infrastructuur uitgebreid. Hiermee droeg het kabinet bij aan de bevordering van inclusieve groei, een stijging van de productiviteit en de veerkracht van de economie. Voor de landen die door Ebola werden getroffen – Liberia, Sierra Leone en Guinee – is het handelsinstrumentarium opengesteld, een economische missie georganiseerd en heeft een investeringsconferentie plaatsgevonden.

Via het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF) heeft het kabinet financiering beschikbaar gesteld voor Nederlandse en lokale MKB-ondernemers die ontwikkelingsrelevante activiteiten ontplooien in lage- en middeninkomenslanden maar daar geen financiering voor kunnen krijgen. Naast het DGGF zette het kabinet de instrumenten *Develop2Build* en *DRIVE* in om bij te dragen aan inclusieve en duurzame groei. Deze instrumenten zijn medio 2015 gelanceerd ter vervanging van het Programma voor Ontwikkelingsrelevante infrastructuurontwikkeling (ORIO). D2B ondersteunt bij het vormgeven van ontwikkelingsrelevante infrastructurele projecten die bijdragen aan de ontwikkeling van de private

sector zodat mensen in lage- en middeninkomenslanden in staat worden gesteld te voorzien in hun eigen levensonderhoud. DRIVE biedt overheden, via subsidies aan het bedrijfsleven, een flexibele bron van financiering voor de aanleg ervan. In de eerste zes maanden na lancering zijn ruim 35 potentiële DRIVE-projecten in Afrika, Azië en Oost-Europa de revue gepasseerd in de vorm van een quick scan.

In 2015 heeft het kabinet zich ingezet voor een verbetering van de arbeidsomstandigheden in verschillende lage-inkomenslanden. Tijdens het bezoek aan Bangladesh werd met succes gelobbyd voor betere werkomstandigheden in de kledingsector en een verduurzaming van textielproductie. De arbeidswet is aangepast waardoor vakbonden, ondernemingsraden en arbo-commissies hun werk beter kunnen doen. Voorafgaand aan het EU-voorzitterschap organiseerde Nederland de conferentie 'EU and Global Value Chains' – implementing sustainable business through aid and trade'. Doel – en resultaat was om het verduurzamen van mondiale waardeketens hoger op de EU agenda te krijgen, onder meer door middel van het versterken van Europees beleid op Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) en door privatesectorontwikkeling (PSO) in combinatie met inzet van handelspolitieke instrumenten.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BH&OS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	13.494	5.085	-714	-894	12.780	4.191
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	71.714	0	-22.877	400	48.837	400
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	279.289	262.891	-42.277	-36.436	237.012	226.455
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	150.000	0	-57.967	92.033	92.033	92.033
EZ	*11 Goed functionerende economie en markten*						
	11.55 Opdrachten	140	0	-54	0	86	0
	11.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	3.364	0	-607	0	2.757	0
	12 Een sterk innovatievermogen						
	12.05 Subsidies	2.335	0	-2.079	0	256	0
	12.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	400	0	-400	0	0	0
	13 Een excellent ondernemingsklimaat						
	13.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.971	0	-1.303	0	1.668	0
	Totaal	523.707	267.976	-128.278	55.103	395.429	323.079

Financiële toelichting

BH&OS:

- De subsidie-instrumenten (artikel 01.02) worden uitgevoerd door de RVO. De daling wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een lagere liquiditeitsbehoefte bij uitvoerder RVO op diverse programma's. De bevoorschotting is neerwaarts bijgesteld. Voor het instrument *Finance for International Business* (FIB) zijn in 2015 geen middelen uitgegeven als gevolg van achterblijvende belangstelling vanuit de markt. Dit instrument wordt samen met de Faciliteit Opkomende Markten (FOM) omgebouwd tot het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF). De middelen die vrij komen uit de bestaande begrotingsreserves voor de FOM en de FIB worden ingezet voor DTIF.

- De daling op versterkte private sector en verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden (artikel 01.03) kent een aantal mutaties. De daling wordt met name veroorzaakt door vertragingen in lopende ORIO-activiteiten en de omvorming van ORIO naar DRIVE. Tevens valt de bevoorschotting van de RVO lager uit dan geraamd. Daartegenover staan verhogingen van de budgetten voor marktontwikkeling (waaronder het Initiatief Duurzame Handel) en financiële sectorontwikkeling (waaronder een bijdrage aan de *International Finance Corporation* voor het MKB-programma). Daarnaast is de bijdrage van het *Health Insurance Fund* overgeheveld vanuit artikel 3 omdat dit beleidsmatig beter onder het thema private sector ontwikkeling valt.

- Het budget voor het DGGF is neerwaarts bijgesteld. Het betrof een aanpassing van de verwachte uitgaven op lopende activiteiten.

Beleidsthema 6
Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water

Door samenwerking van een aantal ministeries op dit terrein wordt bijgedragen aan het zeker stellen dat internationale publieke goederen zoals een stabiel klimaat, gezonde ecosystemen, grondstoffen, voedsel en water beschikbaar blijven voor huidige en toekomstige generaties.

Mozambique en Indonesië zijn ondersteund bij het verhogen van hun weerbaarheid tegen overstromingen, het verbeteren van toegang tot drinkwater en sanitatie en afvalmanagement. In Bangladesh werd een MoU getekend met de Wereldbank voor samenwerking op het gebied van waterveiligheid. In 2015 kregen 2,7 miljoen mensen met Nederlandse ondersteuning toegang tot sanitaire voorzieningen en ruim een half miljoen tot veilig drinkwater. Dit aantal is lager dan verwacht omdat een deel van de middelen op verzoek van ontvangende landen urgent zijn aangewend voor ebola bestrijding en door de stopzetting van het waterprogramma in Benin als gevolg van fraude. Het beurzenprogramma gericht op de *Small Island Development States* (SIDS) uitgevoerd door UNESCO-IHE bleek een groot succes. In 2015 werd ook een belangrijke bijdrage geleverd aan innovatieve financiering in de watersector, o.a. door de promotie van waterbanken. In november is een contract met FAO getekend voor het gebruik van satellietbeelden voor het monitoren van watergebruik in Afrika en delen van het Midden-Oosten.

In 2015 is een start gemaakt met de implementatie van de beleidsbrief 'Nederlandse bijdrage aan wereldwijde voedselzekerheid.' Hierin worden extra accenten geplaatst bij het tegengaan van ondervoeding van met name vrouwen en kinderen, en het creëren van duurzame voedselsystemen en inclusiviteit. De inzet op landbouwketens wordt geconsolideerd met meer nadruk op kansen voor jongeren. Klimaatadaptatie is steeds meer geïntegreerd in voedselzekerheidprogramma's. In 2015 zijn strategische partnerschappen afgesloten met de CGIAR en de Wereldbank, waardoor deze nadrukkelijker gebruik kunnen maken van Nederlandse kennis en kunde. Qua resultaatbereiking wordt de lijn van 2013 en 2014 doorgetrokken en is Nederland op weg zijn meerjarige ambities te realiseren. De regie op resultatenverantwoording is geïntensiveerd.

In december werd in Parijs het nieuwe klimaatakkoord afgerond. Dit akkoord sluit aan bij het ambitieuze mondiale klimaatbeleid waar Nederland de afgelopen jaren op heeft ingezet. In de aanloop naar Parijs kondigde Nederland de doelstelling aan om in 2050 50 miljoen mensen in lage-inkomenslanden te voorzien van duurzame energie. Daarnaast werd door de Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) met onder andere Nederlandse, Britse en Deense steun een nieuw financieringsinstrument voor klimaat gelanceerd. Dit fonds, genaamd *Climate Investor One*, zal de komende 20 jaar USD 2 miljard aan private investeringen in klimaatprojecten genereren. Ook ondertekende Nederland in 2015 met andere Europese landen (zoals Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk) twee politieke verklaringen tegen ontbossing door palmolie en andere agrarische producten.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BH&OS	02.01 Toename van voedselzekerheid	303.795	303.795	-15.332	-15.332	288.463	288.463
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	173.157	173.157	-19.864	-19.864	153.293	153.293
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	87.101	86.309	-3.152	-3.429	83.949	82.880
IenM	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	9.506	0	-909	0	8.597	0
	17.01 Luchtvaart	1.015	0	68	0	1.083	0
	18.01 Scheepvaart	973	0	-7	0	966	0
	19 Klimaat						
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	5.274	0	4.498	0	9.772	0
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking/CDM	0	0	0	0	0	0
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	867	32	162	7	1.029	39
EZ	*14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening*						
	14.55 Opdrachten (Joint Implementation)	1.300	0	-1.048	0	252	0
	14.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	772	0	-154	0	618	0
	16 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen						
	16.55 Opdrachten	0	0	0	0	0	0
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	7.138	3.640	-200	-102	6.938	3.538
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	249	249	-6	-8	243	241
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	1.285	0	2.053	0	3.338	0
	18 Natuur, regio en ruimte						
	18.55 Opdrachten	63		-63		0	
	18.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	910	0	-359	0	551	0
	Totaal	593.405	567.182	-34.313	-38.728	559.092	528.454

Financiële toelichting

BH&OS:

- Een aantal landen geeft minder uit dan begroot op het gebied van water (artikel 02.02). In Benin is minder besteed als gevolg van het stopzetten van het waterprogramma door het corruptieonderzoek. In Jemen zijn de uitgaven lager vanwege de politieke situatie. In Mozambique is minder besteed omdat programma's vertraagd zijn o.a. door politieke wisselingen binnen de regering van Mozambique en het goedkeuringsproces van de nationale begroting. Ten slotte is in Rwanda minder besteed omdat de inrichting van een samenwerking met de Rwandese overheid meer tijd kostte.

IenM:

- Voor de uitvoering van het Clean Development Mechanism (CDM) is een aantal jaren geleden met (inter-)nationale instellingen overeenkomsten afgesloten. Deze instellingen hebben in opdracht van IenM, voor de levering van emissierechten (CER's), aankopen gedaan waarmee Nederland een deel van de verplichtingen onder het Kyoto Protocol is nagekomen. Het CDM is inmiddels afgerond. In 2015 is naar aanleiding van een voor Nederland negatief geëindigde arbitragezaak voor nog af te nemen emissierechten uit het CDM-waterkrachtproject XACbal/Panama EUR 4 miljoen betaald. Het budget is vanuit de HGIS toegevoegd aan begroting.

Beleidsthema 7
Sociale vooruitgang

De nieuwe mondiale agenda voor duurzame ontwikkeling – de Global Goals – geeft de komende 15 jaar richting aan de internationale inspanningen en de inzet van het kabinet op het gebied van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding. Het kabinet heeft actief bijgedragen aan de totstandkoming van de nieuwe agenda en zette met succes in op een stevige verankering van de Nederlandse speerpunten in de doelen, ook op het terrein van sociale vooruitgang. Met afspraken onder andere op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, gendergelijkheid, ongelijkheid, maar ook de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld is dit een mooi resultaat.

In 2015 werd via diverse tenders op het terrein van Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten de basis gelegd voor Strategische Partnerschappen met 7 allianties. Deze partnerschappen richten zich op (1) jongeren, (2) meer mensen toegang geven tot en de mogelijkheid bieden gebruik te kunnen maken van voorbehoedmiddelen, condooms, aidsremmers en andere essentiële middelen voor seksuele en reproductieve gezondheid, (3) ondersteuning van publieke en private klinieken en ten slotte (4) meer respect voor seksuele en reproductieve rechten van mensen aan wie deze rechten wordt onthouden.

Tegen een achtergrond waarin de politieke ruimte voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd afnam, werden in 2015, binnen het beleidskader 'Samenspraak en Tegenspraak' 25 Strategische Partnerschapsovereenkomsten aangegaan ter versterking van het maatschappelijk middenveld in lage- en middeninkomenslanden. In de visie op de internationale ontwikkelingsagenda na 2015 neemt terugdringing van ongelijkheid een prominente plaats in. Daarbij gaat het niet alleen om economische ongelijkheid, maar ook om ongelijkheid in sociaal, politiek, religieus of etnisch opzicht alsook vanwege sekse of seksuele geaardheid. Maatschappelijke organisaties zijn daarbij een voorname actor. Zij zorgen voor teugels en tegenwichten in de maatschappij en fungeren als waakhond om erop toe te zien dat gemaakte afspraken en gedane beloftes nagekomen worden.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
OCW	06.70 Bekostiging HBO (beurzen niet EU)	3.155	3.155	0	0	3.155	3.155
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	54.647	51.296	-2.959	-6.625	51.688	44.671
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	364	0	-229	0	135	0
	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90	0	0	0	90	0
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	0	0	454	454
EZ	*17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit*						
	17.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (ISRIC)	1.251	1.251	22	22	1.273	1.273
VWS	09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.868	0	196	0	4.064	0
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	391.784	390.173	-19.988	-19.813	371.796	370.360
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	43.510	43.510	-1.178	-1.178	42.332	42.332
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	452.340	452.340	-16.743	-16.743	435.597	435.597
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	56.300	56.300	-1.215	-1.215	55.085	55.085
	Totaal	1.007.763	998.479	-42.094	-45.552	965.669	952.927

Financiële toelichting

OCW:

- Tussen de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Buitenlandse Zaken is overeengekomen dat de ODA-labeling op de subsidie aan het Nuffic komt te vervallen. Hierdoor daalt binnen het artikel Wetenschappelijk onderwijs (07.70/76) het ODA budget.

BHOS:

- Een aantal landen heeft minder uitgegeven op het gebied van SRGR (artikel 03.01). Jemen heeft minder uitgegeven als gevolg van verslechterde politieke situatie waardoor een aantal projecten vertraging heeft opgelopen. Ook is in de Grote Meren regio minder uitgegeven. De uitvoering van het regionale programma werd bemoeilijkt door de situatie in Burundi en de capaciteitsvermindering op de post waardoor activiteiten op het gebied van SRGR vertraging hebben ondervonden. Ten slotte zijn ook de uitgaven voor het UNFPA afgenomen.

Beleidsthema 8
Versterkte kaders voor ontwikkeling

Internationale financiële instellingen beïnvloeden economische ontwikkelingen, als gevolg van hun rol bij het financieel-economische beleidstoezicht en als financieel vangnet in geval van een crisis. Goed beleid van deze instellingen draagt daarom bij aan een evenwichtige internationale financieel-economische ontwikkeling en de ontwikkeling van lage- en middeninkomenlanden.

Nederland heeft zich er in 2015 voor ingezet dat de verschillende IFI's (Internationaal Financiële Instellingen) zich blijven richten op hun kernmandaat, ook wanneer nieuwe accenten worden geplaatst. Zo is bij de EBRD mede door de Nederlandse inzet bij het aannemen van de nieuwe "Green Economy Transition Approach" expliciet opgenomen dat activiteiten binnen het huidige mandaat van private sector ontwikkeling en een transitie naar markeconomie moeten passen. Ook bij IDA – het zachteleningenloket van de Wereldbank – heeft Nederland zich hard gemaakt voor een blijvende focus op de armste landen.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	159.617	159.617	6.563	6.563	166.180	166.180
	05.02 Overig armoedebeleid	-110.507	-123.239	276.409	279.426	165.902	156.187
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	9.000	4.018	4.018	13.018	13.018
Financiën	04 Internationale betrekkingen						
	04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	275.312	275.312	80.001	80.001	355.313	355.313
	52.01 Technische assistentie	1.500	0	-297	0	1.203	0
Toerek.	Opvang asielzoekers	296.931	296.931	889.000	889.000	1.185.931	1.185.931
	Totaal	631.853	617.621	1.255.694	1.259.008	1.887.547	1.876.629

Financiële toelichting

BH&OS:

- De mutatie op het artikel overige armoedebeleid (artikel 05.02) is technisch van aard. Wijzigingen in het totale ODA-budget (ten gevolge van bijstelling van de BNI-cijfers) evenals aanpassingen in de toerekeningen (onder andere eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen) worden op dit artikel opgevangen. Daarnaast is een stijging van de uitgaven opgetreden als gevolg van het koersverlies, veroorzaakt door de hoge dollarkoers.

Financiën:

- Om budgettechnische redenen is het betaalritme van de toezeggingen aan het International Development Agency (IDA) van de Wereldbank aangepast. Hiermee wordt een gedeelte van de IDA betalingen toegezegd in de 16e IDA middelenaanvulling (IDA 16) verplaatst van 2016 naar 2015, deze aanpassing heeft geen effect op de totale bijdrage aan IDA 16.

Toerekening eerstejaarsopvangkosten asielzoekers

Conform de OESO/DAC afspraken worden de kosten van de eerstejaarsopvang voor asielzoekers toegerekend aan ODA. Als gevolg van de vele conflicten in de wereld is het aantal mensen dat in 2015 in Nederland asiel heeft aangevraagd sterk gestegen. In de Ontwerpbegroting van VenJ voor 2015 werden 21.000 asielaanvragen verwacht in 2015. Gedurende het jaar werd de raming eerdere keren verhoogd. In de Ontwerpbegroting 2016 is het aantal verhoogd naar 40.000 voor 2015. Bij de Najaarsnota van 2015 is de raming aangepast naar 58.000. Er kwamen in totaal 58.800 asielzoekers naar Nederland volgens de Rapportage Vreemdelingenketen.

Asielzoekers bleven ook langer in de opvang als gevolg van stagnatie in de asielketen. Door de vele asielverzoeken duurt het langer voordat de IND kan beginnen met de asielprocedure. In 2015 waren vooral problemen met tijdige huisvesting van vergunninghouders in gemeenten waardoor vergunninghouders langer op een woning moesten wachten. Op 27 november 2015 hebben Rijk en gemeenten een bestuursakkoord verhoogde asielinstroom afgesloten, vooral om die doorstroom naar gemeenten te bevorderen.

Bovenstaande heeft er voor gezorgd dat in 2015 de kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers fors gestegen zijn. Ten opzichte van de ontwerpbegroting 2015 is EUR 539 miljoen extra beschikbaar gesteld voor 2015 vanuit BHOS-middelen. Hiervan is in totaal EUR 516 miljoen gefinancierd uit budgettaire ruimte die is ontstaan als gevolg van BNP-groei in de jaren 2015-2020. De overige EUR 23 miljoen is gefinancierd uit resterende middelen binnen de BHOS-begroting van 2015. In de Najaarsnota van 2015 is daarnaast EUR 350 miljoen generaal beschikbaar gemaakt om de toegenomen kosten voor eerstejaars asielopvang te kunnen dekken.

Beleidsthema 9
Overige uitgaven

Onder dit thema zijn de uitgaven gebracht die niet binnen één van de inhoudelijke beleidsthema's kunnen worden geplaatst. De uitgaven betreffen met name de apparaatsuitgaven van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de middelen voor attachés. Vanuit een groot aantal ministeries worden attachés met specialistische kennis uitgezonden naar Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	05.01 Geheim	0	0	0	0	0	0
	06.01 Nominaal en onvoorzien	17.018	0	-17.016	0	2	0
	07.01 Apparaatsuitgaven	760.864	226.925	-37.220	-16.873	723.644	210.052
VenJ	91.01 Eigen personeel/Attachés	2.258	0	413	0	2.671	0
BZK	71.01 Apparaat (attachés)	173	0	0	0	173	0
OCW	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135	0	0	0	135	0
Financiën	*01 Belastingen*						
	01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	1.044	0	0	0	1.044	0
	01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)	371	0	0	0	371	0
	10.20 Nominaal en onvoorzien (attachés)	0	0	0	0	22	0
	21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	1.067	0	0	0	1.067	0
Defensie	*08 Ondersteuning krijgsmacht door CdO Dienstencentra*						
	08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés	16.869	0	3.029	0	19.898	0
	10 Centraal apparaat	0	0	0	0	0	0
IenM	98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.424	0	-55	0	1.369	0
	98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	600	0	-166	0	434	0
EZ	*12 Een sterk innovatievermogen*						
	12.65 Baten- en lastendiensten (attachés)	6.191	0	-1.865	0	4.326	0
	13 Een excellent ondernemingsklimaat						
	13.65 Baten- en lastendiensten (attachés)	8.361	0	459	0	8.820	0
	16 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen						
	16.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attaches)	15.196	0	0	0	15.196	0
	40.10/20 Personeel en materieel kernministerie (attachés)	1.536	0	-129	0	1.407	0
SZW	96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	499	0	0	0	499	0
VWS	09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	1.166	0	209	0	1.375	0
	Totaal	834.772	226.925	-52.341	-16.873	782.453	210.052

Financiële toelichting

BZ:

- Het grootste deel van artikel 06.01 bestaat uit een voorziening voor HGIS/loon-, prijs en koersontwikkelingen en onvoorzien. Hierbij is de HGIS-eindejaarsmarge 2014 en de mutaties als gevolg van de HGIS besluitvorming, verwerkt. Ten slotte zijn mutaties als gevolg van prijsbijstellingen van de inflatieraming (BBP) zoals opgenomen in het Centraal Economisch Plan (CEP) en Macro-Economische Verkenningen (MEV) op dit artikel verwerkt.

- De lagere realisatie op het niet-beleidsartikel apparaat (artikel 07.01) bestaat uit een saldo van mutaties op diverse personele- en materiele uitgaven en koerseffecten. De personeelsuitgaven dalen hoofdzakelijk doordat het personeelsbestand op de posten de afgelopen jaren is afgenomen. Bij de invulling van de taakstellingen Rutte I en II zijn maatregelen voortvarender doorgevoerd dan gepland. Daarnaast zijn de uitgaven voor lokaal in dienst genomen personeel afgenomen en zijn de middelen die beschikbaar zijn gesteld naar aanleiding van de motie Van Ojik niet volledig uitgeput omdat hierover eerst in het najaar van 2015 besluiten zijn genomen zoals verwoord in de Kamerbrief over de Nederlandse diplomatie. De materiele uitgaven dalen met name doordat minder is uitgegeven voor huisvesting in het buitenland en aan shared service organisaties zoals SSO-ICT, FM Haaglanden en aan het Rijksvastgoedbedrijf.

Defensie:

- Het budget voor Attachés (artikel 08.02) is tijdelijk opgehoogd om in een aantal gevallen ondersteuning te geven bij de lopende missies in het buitenland.

Bijlage 1a. De HGIS-uitgaven 2015 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
V Buitenlandse Zaken						
01 Versterkte int. rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten						
01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	57.831	5.686	-1.894	-316	55.937	5.370
01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	53.870	35.250	7.541	3.555	61.411	38.805
02 Veiligheid en stabiliteit						
02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	18.468		4.114		22.582	
02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	6.800		2.093		8.893	
02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	12.794	3.252	-121	-11	12.673	3.241
02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	194.620	66.444	-14.855	-3.996	179.765	62.448
02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	18.940	8.322	2.640	-288	21.580	8.034
03 Europese samenwerking						
03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	174.600	174.600	-14.889	-14.889	159.711	159.711
03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	10.100		-352		9.748	
03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	16.327		4.826		21.153	
04 Consulaire belangen en uitdragen van Nederlandse waarden en belangen						
04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	10.545		4.428		14.973	
04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	5.319		762		6.081	
04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	6.927		507		7.434	
04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	20.899	136	-1.848	-24	19.051	112
04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	9.530		1.093		10.623	
05.00 Geheim						
05.01 Geheim	0		0		0	
06.00 Nominaal en onvoorzien						
06.01 Nominaal en onvoorzien	17.018		-17.016		2	
07.00 Algemeen						
07.01 Apparaatsuitgaven	760.864	226.925	-37.220	-16.873	723.644	210.052
Totaal	*1.395.452*	*520.615*	*-60.191*	*-32.842*	*1.335.261*	*487.773*

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
VI Veiligheid en Justitie						
31 Nationale politie						
31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	8.600	-88	-88	8.512	8.512
33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding						
33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	200	-170	-170	30	30
33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	523		9	0	532	
36 Contraterrorisme en Nationaal veiligheidsbeleid						
36. 02.58 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	500		-20	0	480	
91 Apparaatsuitgaven kerndepartement						
91.01 Europol en Eurojust	31.479		-3.733	0	27.746	
91.01 WIPO	363		-128	0	235	
91.01 Eigen personeel/Attachés	2.258		413	0	2.671	
Totaal	*43.923*	*8.800*	*-3.717*	*-258*	*40.206*	*8.542*
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
71.01 Apparaat (attachés)	173		0	0	173	
Totaal	*173*	*0*	*0*	*0*	*173*	*0*
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
06 Hoger Beroepsonderwijs						
06.70 Bekostiging HBO (beurzen niet EU)	3.155	3.155	0	0	3.155	3.155
07 Wetenschappelijk Onderwijs						
07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	54.647	51.296	-2.959	-6.625	51.688	44.671
08 Internationaal onderwijsbeleid						
08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	364		-229	0	135	
08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135		0	0	135	
08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90		0	0	90	
08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	450		0	0	450	
14.71 Cultuur; subsidies	4.566		827	0	5.393	
16 Onderzoek en wetenschappen						
16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	0	0	454	454
16.71 Onderzoek en wetenschappen; Attaché China			0	0		
Totaal	*63.861*	*54.905*	*-2.361*	*-6.625*	*61.500*	*48.280*

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
IXB Financiën						
01 Belastingen						
01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	1.044		0	0	1.044	
01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)	371		0	0	371	
04 Internationale betrekkingen						
04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	275.312	275.312	80.001	80.001	355.313	355.313
52.01 Technische assistentie	1.500		-297	0	1.203	
10.20 Nominaal en onvoorzien (attachés)					22	
21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	1.067		0	0	1.067	
Totaal	*279.294*	*275.312*	*79.704*	*80.001*	*359.020*	*355.313*
X Defensie						
01 Opdracht inzet						
01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties/ verdeelartikel BIV	293.350		-28.701	0	264.649	
08 Ondersteuning krijgsmacht door CdO Dienstencentra						
08.02.33 Ondersteuning operationele eenheden			0	0		
08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés	16.869		3.029	0	19.898	
10 Centraal apparaat			0	0		
Totaal	*310.219*	*0*	*-25.672*	*0*	*284.547*	*0*
XII Infrastructuur en Milieu						
11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	9.506		-909	0	8.597	
17.01 Luchtvaart	1.015		68	0	1.083	
18.01 Scheepvaart	973		-7	0	966	
19 Klimaat						
19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	5.274		4.498	0	9.772	
19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking/CDM			0	0		
23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	867	32	162	7	1.029	39
26.01 Bijdrage infrafonds			0	0		
98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.424		-55	0	1.369	
98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	600		-166	0	434	
Totaal	*19.659*	*32*	*3.591*	*7*	*23.250*	*39*

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
XIII Economische Zaken						
11 Goed functionerende economie en markten						
11.55 Opdrachten	140		-54	0	86	
11.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	3.364		-607	0	2.757	
12 Een sterk innovatievermogen						
12.05 Subsidies	2.335		-2.079	0	256	
12.65 Baten- en lastendiensten (attachés)	6.191		-1.865	0	4.326	
12.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	400		-400	0		
13 Een excellent ondernemingsklimaat						
13.65 Baten- en lastendiensten (attachés)	8.361		459	0	8.820	
13.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.971		-1.303	0	1.668	
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening						
14.55 Opdrachten (Joint Implementation)	1.300		-1.048	0	252	
14.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	772		-154		618	
16 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen						
16.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attaches)	15.196		0		15.196	
16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	7.138	3.640	-200	-102	6.938	3.538
16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	249	249	-6	-8	243	241
16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	1.285		2.053		3.338	
17 Groen onderwijs van hoge kwaliteit						
17.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (ISRIC)	1.251	1.251	22	22	1.273	1.273
18 Natuur, regio en ruimte						
18.55 Opdrachten	63		-63	0	0	
18.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	910		-359	0	551	
40 Apparaat						
40.10/20 Personeel en materieel kernministerie (attachés)	1.536		-129	0	1.407	
Totaal	*53.462*	*5.140*	*-5.733*	*-88*	*47.729*	*5.052*
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	499		0	0	499	
Totaal	*499*	*0*	*0*	*0*	*499*	*0*
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
10.03 Apparaatsuitgaven (attachés)	1.166		209	0	1.375	
09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.868		196	0	4.064	
Totaal	*5.034*	*0*	*405*	*0*	*5.439*	*0*

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking						
01 Duurzame handel en investeringen						
01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	13.494	5.085	-714	-894	12.780	4.191
01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	71.714		-22.877	400	48.837	400
01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	279.289	262.891	-42.277	-36.436	237.012	226.455
01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	150.000		-57.967	92.033	92.033	92.033
02 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water						
02.01 Toename van voedselzekerheid	303.795	303.795	-15.332	-15.332	288.463	288.463
02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	173.157	173.157	-19.864	-19.864	153.293	153.293
02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	87.101	86.309	-3.152	-3.429	83.949	82.880
03 Sociale vooruitgang						
03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	391.784	390.173	-19.988	-19.813	371.796	370.360
03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	43.510	43.510	-1.178	-1.178	42.332	42.332
03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	452.340	452.340	-16.743	-16.743	435.597	435.597
03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	56.300	56.300	-1.215	-1.215	55.085	55.085
04 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling						
04.01 Humanitaire hulp	205.017	204.000	116.361	114.522	321.378	318.522
04.02 Budget Internationale Veiligheid; voorkomen en terugdringen van conflictsituaties	0		0	0	0	
04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	189.554	189.554	12.850	12.850	202.404	202.404
04.04 Noodhulpfonds	0		212.605	212.605	212.605	212.605
05 Versterkte kaders voor ontwikkeling						
05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	159.617	159.617	6.563	6.563	166.180	166.180
05.02 Overig armoedebeleid	-110.507	-123.239	276.409	279.426	165.902	156.187
05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	9.000	4.018	4.018	13.018	13.018
Totaal	*2.475.165*	*2.212.492*	*427.499*	*607.513*	*2.902.664*	*2.820.005*

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2015		Mutatie		Realisaties 2015	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
Toerekeningen						
EU-begroting	405.600	329.867	0	0	405.600	329.867
EKI-kwijtschelding	0	0	0	0	0	0
Opvang asielzoekers	296.931	296.931	889.000	889.000	1.185.931	1.185.931
Totaal	*702.531*	*626.798*	*889.000*	*889.000*	*1.591.531*	*1.515.798*
TOTAAL UITGAVEN	**5.349.272**	**3.704.094**	**1.302.525**	**1.536.708**	**6.651.819**	**5.240.802**
TOTAAL UITGAVEN excl. toerekeningen	**4.646.741**	**3.077.296**	**413.525**	**647.708**	**5.060.288**	**3.725.004**

Bijlage 1b. HGIS-ontvangsten 2015 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015
V Buitenlandse Zaken				
2 Veiligheid en stabiliteit				
	10 Doorberekening Defensie diversen	168	-1	167
	40 Restituties contributies	1.000	5.566	6.566
3 Europese samenwerking				
	30 Restitutie Raad van Europa	150	86	236
4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen				
	10 Consulaire dienstverlening aan Nederlanders	19.300	1.929	21.229
	20 Consulaire dienstverlening aan vreemdelingen	22.000	6.678	28.678
	40 Doorberekening Defensie diversen	790	-16	774
7 Apparaat				
	10 Diverse ontvangsten	19.450	17.778	37.228
	20 Koersverschillen	0	0	
	Totaal	***62.858***	***32.020***	***94.878***
IXB Financiën				
04 Internationale financiele betrekkingen				
	50.02/03 Ontvangsten IFI's	0	4.832	4.832
	Totaal	***0***	***4.832***	***4.832***
VI Veiligheid en Justitie				
	91.01.07 Ontvangsten	0	1.452	1.452
	Totaal	***0***	***1.452***	***1.452***
X Defensie				
01 Opdracht inzet				
	01.01/03 Crisisbeheersingsoperaties/overige	1.407	33.805	35.212
	Totaal	***1.407***	***33.805***	***35.212***
XII Infrastructuur en Milieu				
19 Klimaat				
	19.09 ontvangsten	0	0	0
	Totaal	***0***	***0***	***0***
XIII Economische Zaken				
14 Een doelmatige en duurzame energievoorziening				
	99 Overig	0	25	25
	Totaal	***0***	***25***	***25***
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking				
1 Duurzame handel en investeringen				
	Ontvangsten internationaal ondernemen	7.267	1.915	9.182
	Ontvangsten DGGF	0	1.870	1.870
5 Versterkte kaders voor ontwikkeling				
	20 Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	27.492	1.660	29.152
	21 Ontvangsten OS	31.176	6.304	37.480
	23 Diverse ontvangsten non-ODA	0	4.991	4.991
	Totaal	***65.935***	***16.740***	***82.675***
	TOTAAL ONTVANGSTEN	**130.200**	**88.874**	**219.074**

Bijlage 2. De ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

		Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015	Begroting/artikel
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	5.686	-316	5.370	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	35.250	3.555	38.805	V-01.02
VenJ	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	-170	30	VI-03.39
	Totaal	*41.136*	*3.069*	*44.205*	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	3.252	-11	3.241	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	66.444	-3.996	62.448	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	8.322	-288	8.034	V-02.05
BH&OS	04.01 Humanitaire hulp	204.000	114.522	318.522	XVII-04.01
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	189.554	12.850	202.404	XVII-04.03
	04.04 Noodhulpfonds	0	212.605	212.605	XVII-04.04
V&J	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	-88	8.512	VI-03.21
	Totaal	*480.172*	*335.594*	*815.766*	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	174.600	-14.889	159.711	V-03.02
Toerek.	EU-begroting	329.867	0	329.867	Toerekening
	Totaal	*504.467*	*-14.889*	*489.578*	
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen					
BZ	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	136	-24	112	V-04.04
	Totaal	*136*	*-24*	*112*	
5. Duurzame handel en investeringen					
BH&OS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	5.085	-894	4.191	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	0	400	400	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	262.891	-36.436	226.455	XVII-01.03
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	0	92.033	92.033	XVII-01.04
	Totaal	*267.976*	*55.103*	*323.079*	
6. Duurzaam ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BH&OS	02.01 Toename van voedselzekerheid	303.795	-15.332	288.463	XVII-02.01
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	173.157	-19.864	153.293	XVII-02.02
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	86.309	-3.429	82.880	XVII-02.03
IenM	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	32	7	39	XII-23.01
EZ	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.640	-102	3.538	XIII-16.95
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	249	-8	241	XIII-16.95
	Totaal	*567.182*	*-38.728*	*528.454*	

		Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015	Begroting/artikel
7. Sociale vooruitgang					
OCW	06.70 Bekostiging HBO (beurzen niet EU)	3.155	0	3.155	VIII-06.70
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	51.296	-6.625	44.671	VIII-07.70/76
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	0	454	VIII-16.70
EZ	17.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (ISRIC)	1.251	22	1.273	XIII-17.35
	17.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (Intern. onderwijs)	0	0	0	XIII-17.35
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	390.173	-19.813	370.360	XVII-03.01
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	43.510	-1.178	42.332	XVII-03.02
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	452.340	-16.743	435.597	XVII-03.03
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	*56.300*	*-1.215*	*55.085*	XVII-03.04
	Totaal	*998.479*	*-45.552*	*952.927*	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
Financiën	04.50.01 Deelname aan internationale instellingen; Mult. Ontw. Banken en Fondsen	275.312	80.001	355.313	IX-50.01
BH&OS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	159.617	6.563	166.180	XVII-05.01
	05.02 Overig armoedebeleid	-123.239	279.426	156.187	XVII-05.02
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	4.018	13.018	XVII-05.03
Toerek.	Opvang asielzoekers	296.931	889.000	1.185.931	Toerekening
Toerek.	EKI-kwijtschelding	0	0	0	Toerekening
	Totaal	*617.621*	*1.259.008*	*1.876.629*	
Algemeen					
Div.	Overige uitgaven	226.925	-16.873	210.052	diversen
	Totaal	*226.925*	*-16.873*	*210.052*	
Totaal ODA binnen HGIS		**3.704.094**	**1.536.708**	**5.240.802**	
ODA buiten HGIS (instituten EZ)		**4.725**		**4.725**	
TOTAAL ODA		**3.708.819**	**1.536.708**	**5.245.527**	

Bijlage 3. ODA-prestatie 2015 (bedragen x EUR 1000)

ODA-prestatie in 2015	
ODA-uitgaven (1)	5.245,5
Af: Aflossingen op ODA-leningen (2)	39,8
Af: Ontvangsten op eerdere ODA-uitgaven (3)	44,2
Netto ODA (1-2-3)	5.161,6
BNI 2015	689.420,0
ODA-prestatie 2015	**0,75%**

Bijlage 4. ODA-uitgaven 2015 in hulprelatie- overgangsrelatie- en exitlanden

Hulprelatielanden	2015
Afghanistan	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	19.276.000
totaal	**19.276.000**
Burundi	
2.1 Toename van voedselzekerheid	14.394.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	4.450.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	2.280.000
totaal	**21.124.000**
Jemen	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	13.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	412.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	4.661.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	662.000
totaal	**5.748.000**
Mali	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	435.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	2.545.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	8.463.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	14.074.000
3.4 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	112.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.823.000
totaal	**33.452.000**
Palestijnse gebieden	
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.548.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.225.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.542.000
totaal	**16.315.000**
Rwanda	
2.1 Toename van voedselzekerheid	25.892.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	1.624.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	9.192.000
5.2 Overig armoedebeleid	101.000
totaal	**36.809.000**
Zuid-Soedan	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	17.901.000
totaal	**17.901.000**

Overgangsrelatielanden	2015
Bangladesh	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	3.270.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	6.533.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	23.112.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.721.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	1.748.000
3.4 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	1.050.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.000
totaal	**41.441.000**
Benin	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	380.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	7.042.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	3.375.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.005.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	203.000
totaal	**16.005.000**
Ethiopië	
2.1 Toename van voedselzekerheid	32.140.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	22.226.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	2.613.000
totaal	**56.979.000**
Ghana	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.998.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.951.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	16.686.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	5.646.000
totaal	**29.281.000**
Indonesië	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.315.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.362.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.966.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.994.000
3.4 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	4.009.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	6.668.000
totaal	**24.314.000**

Overgangsrelatielanden	2015
Kenia	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.546.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.082.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.297.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	3.858.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	2.040.000
totaal	**16.823.000**
Mozambique	
2.1 Toename van voedselzekerheid	9.227.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.607.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.150.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	11.745.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	1.203.000
totaal	**27.932.000**
Oeganda	
2.1 Toename van voedselzekerheid	11.612.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	1.429.000
totaal	**13.041.000**

Regionale programma's	2015
Afrika Grote Meren	
2.1 Toename van voedselzekerheid	3.840.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	2.183.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	11.433.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	811.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	5.044.000
5.2 Overig armoedebeleid	113.000
totaal	**23.424.000**
Hoorn van Afrika	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	6.910.000
totaal	**6.910.000**
Midden-Amerika Programma	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	9.033.000
totaal	**9.033.000**

Exitlanden	2015
Bolivia	0
Burkina Faso	0
Colombia	1.838.000
Congo, Democratische Republiek	1.028.000
Egypte	306.000
Georgië	0
Guatemala	0
Kosovo	108.000
Moldavië	0
Mongolië	0
Nicaragua	0
Pakistan	4.008.000
Senegal	24.000
Suriname	4.467.000
Tanzania	0
Vietnam	0
Zambia	9.000
Zuid-Afrika	1.102.000
Totaal Exitlanden	**12.890.000**

Deze overzichten betreffen enkel de aan de ambassades gedelegeerde landenbudgetten (en omvat niet de uitgaven uit centrale budgetten).

Bijlage 5. Non-ODA uitgaven 2015 per beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015	Begroting/artikel
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	52.145	-1.578	50.567	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	18.620	3.986	22.606	V-01.02
V&J	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	523	9	532	VI-03.10
	91.01 Europol en Eurojust	31.479	-3.733	27.746	VI-01.07
	91.01 WIPO	363	-128	235	VI-01.09
	Totaal	*103.130*	*-1.444*	*101.686*	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	18.468	4.114	22.582	V-02.01
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	6.800	2.093	8.893	V-02.02
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	9.542	-110	9.432	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	128.176	-10.859	117.317	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	10.618	2.928	13.546	V-02.05
IenM	26.01 Bijdrage infrafonds	0	0	0	XII-26.01
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	1.017	1.839	2.856	XVII-04.01
	04.02 Budget Internationale Veiligheid; voorkomen en terugdrin	0	0	0	XVII-04.02
V&J	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	0	0	0	VI-03.21
	36. 02.58 Nat. Veiligheid en Terrorismebestrijding	500	-20	480	VI-02.58
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties/ verdeelartikel BIV	293.350	-28.701	264.649	X-01.01
	08.02.33 Ondersteuning operationele eenheden	0	0	0	X-02.33
	Totaal	*468.471*	*-28.716*	*439.755*	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	10.100	-352	9.748	V-03.03
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	16.327	4.826	21.153	V-03.04
Toerek.	EU-begroting	75.733	0	75.733	Toerekening
	Totaal	*102.160*	*4.474*	*106.634*	
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen					
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	10.545	4.428	14.973	V-04.01
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	5.319	762	6.081	V-04.02
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	6.927	507	7.434	V-04.03
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	20.763	-1.824	18.939	V-04.04
	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	9.530	1.093	10.623	V-04.05
OCW	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingsh	450	0	450	VIII-08.77
	14.71 Cultuur; subsidies	4.566	827	5.393	VIII-14.71
		58.100	*5.793*	*63.893*	

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving		Begroting 2015	Mutatie	Realisaties 2015	Begroting/artikel
5. Duurzame handel en investeringen					
BH&OS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	8.409	180	8.589	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	71.714	-23.277	48.437	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	16.398	-5.841	10.557	XVII-01.03
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	150.000	-150.000	0	XVII-01.04
EZ	11.55 Opdrachten	140	-54	86	XIII-11.55
	11.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	3.364	-607	2.757	XIII-11.95
	12.05 Subsidies	2.335	-2.079	256	XIII-12.05
	12.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	400	-400	0	XIII-12.95
	13.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.971	-1.303	1.668	XIII-13.95
	Totaal	*255.731*	*-183.381*	*72.350*	
6. Duurzaam ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BH&OS	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	792	277	1.069	XVII-02.03
IenM	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	9.506	-909	8.597	XII-11.01
	17.01 Luchtvaart	1.015	68	1.083	XII-17.01
	18.01 Scheepvaart	973	-7	966	XII-18.01
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	5.274	4.498	9.772	XII-19.02
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking/CDM	0	0	0	XII-19.02
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	835	155	990	XII-23.01
EZ	14.55 Opdrachten (Joint Implementation)	1.300	-1.048	252	XIII-14.55
	14.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	772	-154	618	XIII-14.95
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.498	-98	3.400	XIII-16.95
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	0	2	2	XIII-16.95
	16.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	1.285	2.053	3.338	XIII-16.95
	18.55 Opdrachten	63	-63	0	XIII-18.55
	18.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	910	-359	551	XIII-18.95
		26.223	*4.415*	*30.638*	
7. Sociale vooruitgang					
OCW	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	3.351	3.666	7.017	VIII-07.70/76
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	364	-229	135	VIII-08.71
	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	90	0	90	VIII-08.76
VWS	09.12.10 Bijdrage aan internationale organisaties/WHO-partnerschap	3.868	196	4.064	XVI-09.12.10
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	1.611	-175	1.436	XVII-03.01
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	0	0	0	XVII-03.04
	Totaal	*9.284*	*3.458*	*12.742*	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
BHOS	05.02 Overig armoedebeleid	12.732	-3.017	9.715	XVII-05.02
Financiën	52.01 Technische assistentie	1.500	-297	1.203	IX-52.01
	Totaal	*14.232*	*-3.314*	*10.918*	
Overige uitgaven					
Div.	Overige uitgaven	607.847	-35.468	572.401	Div. Begrotingen
	Totaal	*607.847*	*-35.468*	*572.401*	
Totaal non-ODA		**1.645.178**	**-234.183**	**1.411.017**	

Bijlage 6: Internationale klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2015

Inleiding
In 2015 werd in Parijs overeenstemming bereikt over een nieuw mondiaal klimaatakkoord. Dit akkoord heeft veel ambitie om de uitstoot van broeikasgassen en de gevolgen van klimaatverandering wereldwijd tegen te gaan. Nederland is een relatief grote donor op het gebied van klimaat. Belangrijke thema's waar Nederland in investeerde in 2015 waren toegang tot energie, water, duurzaam landgebruik en klimaatslimme landbouw. In 2015 werd ook geïnvesteerd in nieuwe instrumenten zoals het *Climate Investor One* van FMO en in nieuwe samenwerking voor het stimuleren van de publiek-private inzet op klimaat. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de samenwerking met de Nederlandse Investeringsinstelling, waarbij ook institutionele investeerders een rol spelen.

Klimaatuitgaven van de Nederlandse overheid in 2015
In 2015 deed de Nederlandse overheid meer klimaatrelevante uitgaven dan de verwachte EUR 340 miljoen. In totaal werd EUR 428 miljoen uitgegeven aan activiteiten en programma's die deels of in zijn geheel ten goede kwamen aan de reductie van broeikasgassen of het vergroten van weerbaarheid van mensen tegen klimaatverandering.

Noemenswaardige projecten in 2015 waren:
- de start van het Groene Klimaat Fonds (GCF) en de eerste Nederlandse bijdrage aan dit belangrijke nieuwe klimaatfonds;
- de investeringen in hernieuwbare energie in onder ander Indonesië (geothermie) en Mozambique (rurale ontwikkeling);
- waterprojecten in onder andere Bangladesh (Blue Gold), Ghana en Kenia;
- klimaatinvesteringen binnen voedselzekerheid in Oeganda en Rwanda,
- en de start van nieuwe partnerschappen waaronder met de *Partners for Resilience*-alliantie, een samenwerking van het Nederlandse Rode Kruis, Care, Cordaid, het klimaatcentrum van het Rode Kruis en Wetlands International.

De totale uitgaven voor klimaat vielen hoger uit dan verwacht doordat een groter deel van de nieuwe partnerschappen relevant bleek voor klimaat. Hierdoor zijn de klimaatuitgaven, zoals opgenomen op beleidsartikel 3 van de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, hoger dan verwacht. De bijdrage aan de Wereldbank voor IDA (*International Development Association*), dat deels wordt ingezet voor klimaatprojecten, droeg ook bij een hoger totaal voor klimaat.

In onderstaande tabel zijn de klimaatuitgaven in 2015 per beleidsartikel weergegeven.

Klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2015 (bedragen x EUR mln)

Artikel	Indicatie 20	mutatie 201!	realisatie 2015
1. Duurzame handel en investeringen	20	5	25
2. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water			
2.1 Toename van voedselzekerheid	45	26	71
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	65	-13	52
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	80	-23	57
3. Sociale Vooruitgang	50	59	109
4. Vrede, veiligheid en stabiliteit	0	6	6
Overig			
Internationale financiële instellingen en VN	80	28	108
Totaal	**340**	**88**	**428**
Gemobiliseerd privaat kapitaal	**100**	**-27**	**73**

Het Kamerlid Veldhoven heeft per motie gevraagd om aan te geven welk deel van de uitgaven voor klimaat ODA is en welke deel door de private sector is bijgedragen. De EUR 428 miljoen publieke uitgaven voor klimaat kwalificeert als ODA. De Nederlandse klimaatinzet is volledig geïntegreerd in armoedebestrijding. De projecten voor klimaat komen daardoor ook ten goede aan armoedebestrijding en kwalificeren derhalve als ODA.

Klimaatuitgaven door de private sector
In april 2015 is de Kamer per brief geïnformeerd over de wijze waarop de Nederlandse inzet op het mobiliseren van private klimaatfinanciering vorm zal krijgen. Dit zal gebeuren door vergroening van de bestaande publiek-private samenwerking, de inzet van ontwikkelingsbanken en de ontwikkeling van nieuwe instrumenten. Op alle drie deze terreinen is in 2015 voortgang geboekt. Ten eerste zorgde publiek-private samenwerking op energie, water en voedselzekerheid voor betrokkenheid van private actoren: zowel in natura door het beschikbaar stellen van kennis als financieel in de vorm van investeringen in en cofinanciering van projecten. De belangrijkste programma's op dit terrein waren het Fonds Duurzaam Water (FDW), het Fonds Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid (FDOV) en *Energizing Development* (EnDev). Daarnaast creëerden leningen van ontwikkelingsbanken mogelijkheden voor commerciële partijen om deel te nemen aan klimaatprojecten. Eind dit jaar zullen de Multilaterale Ontwikkelingsbanken rapporteren hoeveel privaat kapitaal dankzij hun inzet is gemobiliseerd. FMO heeft al in kaart gebracht wat het in 2015 aan commerciële leningen mogelijk heeft gemaakt. Ten slotte werd in 2015 *Climate Investor One* gelanceerd. Dit nieuwe instrument van FMO zal op termijn naar verwachting ongeveer USD 1 miljard aan private investeringen mobiliseren. Dit fonds wordt wereldwijd gezien als innovatief en veelbelovend voor de investeringen in hernieuwbare energie in ontwikkelingslanden. Meerdere donoren (inclusief private partijen) nemen deel aan dit fonds.

De totale waarde van de inzet van de private sector voor klimaat is in onderstaande tabel weergegeven.

Privaat gemobiliseerde klimaatfinanciering 2015 in EUR mln.	
via bilaterale programma's	
Fonds Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid (FDOV)	3
Fonds Duurzaam Water (FDW)	4
Ghana WASH Window (GWW)	1
Gemobiliseerd via multidonorfondsen	
Initiatief Duurzame Handel (IDH)	9
Energizing Development (EnDev)	16
The Global Agriculture and Food Security Programme (GAFSP)	10
PIDGE	1
Gemobiliseerd via multilaterale klimaatfondsen	
Global Environment Fund (GEF)	2
Groene Klimaatfonds (GCF) en de Climate Investment Funds (SREP)	pm
Gemobiliseerd via FMO (commerciële leningen van niet-ontwikkelingsbanken)	27
Gemobiliseerd via Multilaterale Ontwikkelingsbanken	pm
Totaal	73

De inzet voor 2015 was om EUR 100 miljoen aan private klimaatfinanciering te kunnen rapporteren. Dit bedrag valt lager uit doordat de multilaterale ontwikkelingsbanken nog niet hebben gerapporteerd over de mate waarin zij private investeringen hebben mogelijk gemaakt. Hun rapport hierover wordt deze zomer verwacht. Aangezien Nederland een belangrijke donor is voor deze instellingen zal het aandeel dat als door Nederland gemobiliseerd kan worden aangemerkt relatief groot zijn en zeker het tekort ten opzichte van de voorspelde EUR 100 miljoen overtreffen. Daar komt bij dat het Groen

Klimaatfonds en het klimaatfonds voor hernieuwbare energie projecten (SREP) verschillende projecten goedkeurden waarbij private financiering een rol zal spelen. Door onduidelijkheid over wanneer de uitgaven precies plaatsvinden, kunnen deze niet in de rapportage worden meegenomen.

Definities en methode: grote verschillen door rekenwijze
Klimaatfinanciering is onderdeel van de internationale onderhandelingen. Op dit moment bieden de VN-teksten over klimaatfinanciering weinig houvast voor een eenduidige rapportage. In Parijs is afgesproken dat in 2018 wordt afgesproken hoe over klimaatfinanciering zal worden gerapporteerd vanaf 2020. In 2015 hebben de belangrijkste klimaatdonoren, waaronder Nederland, een gezamenlijke verklaring opgesteld over wat zij verstaan onder klimaatfinanciering. Deze verklaring vormde de basis van het rapport dat de OESO in de aanloop naar Parijs opstelde en waarin werd gerapporteerd dat in 2014 wereldwijd USD 61.7 miljard klimaatfinanciering is gemobiliseerd.

Een belangrijk verschil met de huidige Nederlandse berekening is dat de methode die de OESO gebruikte ook leningen (zowel concessioneel als niet-concessioneel) en garanties (waaronder de exportkredietverzekeringen) meerekent voor het volledige bedrag van de lening en/of verzekering. Nederland rapporteert alleen de middelen die ons land aan banken en fondsen beschikbaar stelt (inflow) en niet hoeveel financiering deze banken en fondsen daarmee genereren (outflow) in de vorm van leningen, deelnemingen of verzekeringen (EKV).

Om het verschil tussen de Nederlandse methode en de methode van de OESO inzichtelijk te maken is onderstaand een overzicht gemaakt van leningen die Nederland mogelijk maakte in 2015.

Nederlands aandeel in leningen voor klimaat in EUR mln. in 2015			
	Concessioneel	Niet-concessioneel	Totaal
FMO (hern. energie)	20	249	269
MDB (NL aandeel)	147	335	482
Totaal	167	584	**751**

In 2014 werd door ontwikkelingsbanken USD 18 miljard voor klimaat uitgeleend aan ontwikkelingslanden. Als in 2015 hetzelfde bedrag beschikbaar komt, kan op basis van de Nederlandse bijdrage aan de bank berekend worden welk deel door Nederland mogelijk werd gemaakt. FMO leende in 2015 EUR 269 miljoen (20 concessioneel en 249 niet concessioneel) uit aan projecten voor hernieuwbare energie in ontwikkelingslanden. Deze leningen kunnen in zijn geheel als Nederlandse bijdrage worden aangemerkt. Naast hernieuwbare energie investeert FMO in vergroening wat ook een positieve bijdrage levert aan klimaatmitigatie en adaptatie. In dit eerste overzicht zijn deze projecten nog niet meegenomen.

Nederland zal in afwachting van de verdere ontwikkeling van de VN methode voor het rapporteren over klimaatfinanciering vasthouden aan de rapportage zoals deze tijdens deze kabinetsperiode is gehanteerd: publieke financiering op basis van bijdragen (inflow) vanuit de OS begroting voor klimaatrelevante projecten/programma’s en private financiering in zoverre deze is gemobiliseerd door een Nederlandse publieke bijdrage.